

8. 11. 2024	Primorske novice	Stran/Termin: 24	
Naslov:	"Nimajo predstave, kaj je vojna"	Naklada: 21.000,00	
Avtor:	Toni Gomišček	Površina/Trajanje: 1.035,39	
Rubrika/Oddaja:	DRUŽBA	Žanr: POROČILO	
Gesla:	POMNIK MIRU CERJE		

Allon Bostwick po Ameriki širi navdušenje za Pot miru od Loga pod Mangartom do Devina

“Nimajo predstave, kaj je vojna”

11. november ni samo dan, ko po tradiciji sveti Martin poskrbi, da se mošt v vino spremeni: na ta dan, in to ob enajsti uri dopoldne, je bil leta 1918 uradno razglašen konec večletne morije, ki je kasneje dobila vzdevek prva svetovna vojna. Številni spopadi so potekali prav na naših tleh, kjer so se od alpskih vrhov do morja vkopali vojaki italijanske in avstro-ogrske vojske. Na soški fronti, ki je predstavljala 93 kilometrov dolgo bojno črto, se je v obdobju od junija 1915 do oktobra 1917 zvrstilo dvanajst bitk, ki so zahtevale izredno visok krvni davek med vojaki in tudi med civilnim prebivalstvom, ki se je bilo prisiljeno umakniti v begunska taborišča, medtem ko so se njihova domovanja spreminjala v ruševine. Tradicionalni pohod spomina iz Lepene do Krnskega jezera, kjer vsako leto poteka doživeta proslava v opozorilo o nesmiselnosti te in vseh vojn, bo jutri, v soboto, 9. novembra. Žal tudi tokrat v svetu, kjer so vojni spopadi še vedno del našega vsakdana.

TONI GOMIŠČEK

V naših krajih so še vedno vidni strelski jarki, bunkerji, rovi, topniška gnezda, pokopališča, vodnjaki in druge ostaline "velike vojne". Številne nekdanje utrjene poti za oskrbovanje bojišč, znane kot mulatjere, so zdaj uporabne planinske poti, ogledi vojnih zbirk, muzejev, bojišč, vodnjakov, frontnih kapelic in celo cerkev, ki so jih gradili vojaki, so postali "turistični produkt".

Eden izmed teh je Pot miru od Loga pod Mangartom do Devina, ki jo obišče vsako leto več pohodnikov. Številni se nanjo vračajo; med njimi je moj ameriški prijatelj **Allon Bostwick**. O njegovem prvem srečanju s Potjo miru sem pisal pred leti, kasneje pa se je nabralo toliko novih doživljajev, da si zgodba zasluži nadaljevanje. Tudi zato, ker je njegovo prepričanje v potrebo po globalnem miru dobilo novo razsežnost, ko se je na Poljskem srečal z ukrajinskimi begunci in se takoj javil med prostovoljce, ki so jim pomagali lajšati vsakdan.

Največje darilo samemu sebi

"Pot miru sem sprva doživljal na fizični ravni. K njej sem pristopil kot moški srednjih let brez posebne telesne pripravljenosti in nevajen bivanja v naravi, še zlasti pa ne sam. Z redno vadbo sem se fizično dovolj okrepil, da sem začel verjeti, da mi bo uspelo prehoditi celotno Pot miru, obenem pa sem spoznaval, da mi ustreza hoditi sam. Prepričan sem, da me je to utrdilo tudi na mentalni ravni. Pot miru mi je prav zaradi tega prirasa k srcu, saj je bila do takrat nekaj najboljšega, kar sem v zrelih letih naredil zase," pripoveduje Allon, ki se mu je z vsakim prehojenim korakom krepilo prepričanje, da mora o Poti miru pripovedovati svojim sonarodnjakom.

"Šele med Potjo miru sem se začel zavedati, da Američani sploh nimamo prave predstave o tem, kaj je vojna. O vojni beremo, o vojni poročajo mediji, Američani so udeleženci vojnih spopadov, še vedno so živi spomini na Vietnam, Irak, Afganistan, toda doma že dolgo nismo imeli nobene vojne. Državljanska vojna je bila pred več kot poldrugim stoletjem, natančneje v šestdesetih letih 19. stoletja, sicer pa smo imeli

zgolj eno enodnevno vojno, enajstega septembra 2001, s terorističnimi napadi Al Kaide z ugrabljenimi letali. Po drugi strani smo žrtve kratkega spomina, česar pa ne moremo trditi za vas. Presenetilo me je, kako se pri vas še živo spominjate prve svetovne vojne, kako negujete spomin na žrtve, kako vzdržujete grobišča, kako vam je mar, da vse to ne gre v pozabo. Spoznaval sem, da je to verjetno zato, ker živite na ozemlju, kjer so potekali ti vojaški spopadi, v katere so bili vaši predniki vključeni kot vojaki in kot civilisti. Ko sem dva tedna hodil naokrog s svojim 13 kilogramov težkim nahrbtnikom, rinil v breg ali se spuščal v dolino, so me ves čas obhajale misli, da so vojaki to počeli več let z bistveno težjo opravo, slabšo opravo in pod stalno grožnjo smrti. V samogovorih sem si predstavljajal njihovo življenje, njihovo vsakodnevno kalvarijo, in prišel do spoznanja, da moram to sporočilo prenesti naprej, da se ne pozablja. Mogoče je to drugi del darila, ki sem si ga dal," razmišlja Allon.

Tretje darilo je (končno) razumevanje razlogov, zaradi katerih njegov oče ni hotel kaj dosti govoriti o izkušnjah, ki jih je imel kot pripadnik

ameriških zračnih sil med drugo svetovno vojno. "Bil je navigator in usmerjal je let avionov, ki so spuščali padalce. Vnaprej so vedeli, da bodo mnogi umrli že v zraku, drugi na bojišču, in to je bilo strašno moralno breme za vse, ki so preživeli. Vrnili so se psihično zlomljeni, želeli so čim prej pozabiti in teh travm niso hoteli

mojem doživljanju Poti. No, prepričan sem, da je odkrivanje Poti miru zgodba brez konca. Vsakič, ko pridem v te kraje, obiščem kak muzej, se sprehodim po delčku poti, odkrijem kaj novega. Res gre za neprecenljivo izkušnjo, o kateri rad govorim in navdušujem tudi druge, da jo doživijo. Pripovedujem jim tudi o

"Presenetilo me je, kako se pri vas še živo spominjate prve svetovne vojne, kako negujete spomin na žrtve, kako vzdržujete grobišča, kako vam je mar, da vse to ne gre v pozabo."

ALLON BOSTWICK

pohodnik po Poti miru

podoživljati s pripovedovanjem. Sem peti od sedmih otrok in le najstarejša brat in sestra sta bila še deležna nekaj njegovih zgodb, potem je vse zakopal globoko vase. Zato sem toliko bolj prepričan, da niti v lagodju miru ne smemo pozabiti na grozote vojn," opozarja.

Govorica miru

Svoje izkušnje in spoznanja s Poti miru je Allon doslej delil s člani raznih društev, predaval je v univerzitetnih kampusih in enkrat tudi za skupno vojni veterani.

"Povsod so mi z zanimanjem prisluhnili, povsod smo imeli zanimive debate, le odziv nekdanjih vojakov ni bil na nivoju, ki sem ga pričakoval. Moja predavanja so zanje najverjetneje preveč splošna, preveč družbeno angažirana, saj slonijo na doživljanju vojne in njenih posledic, medtem ko so oni najverjetneje pričakovali več vojaških vsebin, od strategije in taktike bojujočih strani do opisa uporabljenega orožja, načinov boja mož na moža ter podobne zgodbe," pripoveduje Allon, ki mu ne gre iz spomina srečanje z učenci neke šole ob [Pomniku miru na Cerju](#). "Bili so otroško razposajeni, tekali naokrog, se igrali in lizali sladoled, hkrati pa so z zanimanjem prebirali razlage na panojih in sledili drugim predstavitvam. Ko so odkrili, da sem Američan na Poti miru, so me nemudoma obstopili in me spraševali o vsem mogočem, največ seveda o

skrbni za ranjene in mrtve, o nekakšnem tovarištvu, o medsebojnem spoštovanju, ki je veljalo med pripadniki različnih armad. V osnovi se niso sovražili, bili so le na različnih straneh v vojni, ki je zvečne niso hoteli," strne Allon, ki je doslej imel ducat predavanj, zadnjega letošnjega februarja za slovensko društvo v Minneapolisu. To je bilo, kot pravi, prvo po daljšem premoru zaradi covid-19 in med pripravo nanj je podoživljal spomine ter sklenil, da mora oživiti pred leti sklenjene stike in se začeti ponovno promovirati. "No ja, ne mene, ampak celoten koncept Poti miru," se hitro popravi in pohvali zavzetost **Maše Klavora** iz Fundacije Pot miru, s katero se je že nekajkrat dobil na kavici, katere pitje se je zavleklo v večurni pogovor. "Hvaležen sem njej, hvaležen sem ljudem, ki sem jih srečal na Poti, hvaležen sem za lep sprejem, ki sem ga deležen, in čutim se obvezanega, da tudi sam prispevam k uspehu projekta," še pristavi.

Sabotinsko srečanje

Pot miru je zanimiva v vseh letnih časih, je prepričan Allon, ki jo je prvič prehodil septembra 2018. Takrat je bil na Sabotinu v začetku tedna, ko je tamkajšnji gostinski lokal zaprt, tako da se ni srečal z **Bogdanom Potokarjem**, ki ob sobotah in nedeljah vodi skupine obiskovalcev po rovih, ki nemo pričajo o pomenu tega vrha nad Sočo za vojne strategije obeh voj-

FOTO: TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Javorca je najbolj slikovit in najbolj ohranjen spomin na prvo svetovno vojno v Posočju.

FOTO: TONČA JAVNAJ/PA

Bogdan Potokar (desno) in Allon Bostwick si v nekdanji vojaški kovačiji ogledujeta orodje.

skujočih vojska. Tokrat mu je uspelo zapolniti to vrzel in dobiti še cel kup drugih podatkov, ki jih Bogdan večje stresa iz rokava.

Na razglednem vrhu, od koder je mogoče s prostim očesom zaobjeti celotno frontno črto, saj se med vršaci na severu izrisuje kopasti vrh Rombona, na jugu pa se pogled utaplja v modrini Tržaškega zaliva, je pogovor nanesel tudi na število žrtev soške fronte. Bogdan je, kolikor se le da biti, natančen in navede, da je bilo pokopanih okoli 300.000 vojakov, še vsaj 50.000 jih je ostalo pogrešanih. Mnoge so zasuli plazovi, nekatere so granate dobesedno raznesle. Če prištejemo še ranjence, ki so bili tako poškodovani, da niso bili več sposobni vrnitve na bojišče, je bilo žrtev več kot milijon.

Med ogledom rovov, ki so nudili zavetje in omogočali relativno miren počitek med enim spopadom in drugim, nam naniza še druge podrobnosti vojaškega vsakdana. Govori o načinih transporta vojaške opreme na vrh osamele gore, o pomenu vode, ki je služila tako za pitje kot za hlajenje mitraljezov, o razlogih, zaradi katerih so bile mule najbolj cenjene tovarne živali, pa tudi o taktični potezi Italijanov, s katero so 6. avgusta 1916 uspeli zavzeti Sabotin.

Poljsko-ukrajinska izkušnja

Allon rad potuje in Krakov je eno izmed mest, ki so mu še zlasti pri srcu. Leta 2022 je že mesece vnaprej kupil letalsko vozovnico do tega zgodovinskega mesta na jugu Poljske in načrtoval po nekajdnevnem postanku še skok v Slovenijo na obisk k sorodnikom, potem pa se je vse skupaj postavilo na glavo, ko je ob prihodu na glavno železniško postajo zagledal dolgo kolono ukrajinskih beguncev, ki se je v serpentinah počasi pomikala po velikem trgu.

"Vojna se je ravnokar začela, mogoče teden ali dva pred tem, in oni so stali tam, vsi zbegani, z vrečkami v rokah in kakim drugim manjšim kosom prtljage ob nogah. Za nekaj časa sem obstal, nato sem šel v hotel in se namestil, potem pa mešanih čustev šel na ulice in kar hodil in hodil. Srečal sem ženički, ki sta sedeli na klopci: ena je imela psa v kletki, ki ga je uspela vzeti s seboj, sicer pa sta nemo gledali predse. Tam je bila še ena punca, ki je govorila angleško, pa

sem ju ob njeni pomoči vprašal, če kaj potrebujeta. Da nič, sta rekli, jaz pa sem jima dal nekaj denarja, da bi si kupili kaj za pod zob. Popoldne sem se vrnil na železniško postajo, poiskal zdravstveno osebje in kot upokojeni zdravnik ponudil pomoč. Čeprav so me sprejeli, mi vseeno niso dali nobenega dela, tako da sem odkorakal do oddelka, ki je razdeljeval hrano, kjer so me nemudoma vključili v pripravo in delitev kave, čaja, kakava ... Še zdaj se spominjam nekaterih obrazov, zvečine prestrašenih žensk in otrok, ki so se zagotovo spraševali, če se bodo še kdaj vrnili, če bodo še videti može, brate in očete, ki so ostali v Ukrajini, šli na fronto. Po nekaj dneh sem šel za en teden v Slovenijo, potem sem se vrnil v Krakov, sodeloval v pripravi hrane, sekljal zelenjavo, pripravljal sendviče, čistil tla ... Kar koli je bilo potrebno."

Le enkrat so prišli ponj, da bi pomagal povsem onemoglemu starejšemu moškemu. Allon je hitro ugotovil, da je popolnoma dehidriran, razlog pa je bil sorazmerno bizaren. Starček je trpel za inkontinenco, in ker se je bal, da bi se mu kaj neljubega pripetilo med vožnjo z vlakom, se je vzdržal pitja vode.

Kmalu po vrnitvi v Ameriko je začutil praznino, češ da bi lahko še kaj naredil za te uboge ljudi. Plačal si je let in nastanitev ter bil še en mesec v Krakovu, ponovno v kuhinji. Z veseljem je pomagal in ob vsem sočustvovanju z Ukrajinci občudoval nesebično pomoč Poljakov. "Ko sem se o tem pogovarjal z njimi, so mnogi omenjali, da so bili pred več desetletji njihovi predniki begunci, ki so bežali pred Hitlerjem. Vselej ista zgodba, vselej ista kalvarija, toda koliko trpljenja je potrebnega, da lahko predelamo vse grozote in zgradimo Pot miru," se sprašuje Allon, ki se je odločil, da bo na naslednji obisk Slovenije povabil še vse živeče sorojence in njihove otroke.

"Moja mati nam je posredovala mnoge elemente slovenske kulture, ki jih je dobila od svojih staršev, jaz pa sem edini od sorodstva, ki je že bil v Sloveniji. Deželo, vključno s Potjo miru, bi rad predstavil tudi sorojencem in njihovim otrokom. Na Krasku bom preveril, kako je z njihovo kondicijo: če bodo pri moči, bomo šli lahko tudi na Golobar, iz Drežnice do faborce ali na Sabotin," sklene prijatelj Allon Bostwick in v slovo obljubi, da se bo vsekakor oglasil, ko bo ponovno hodil naokrog. ■

Bogdan Potokar (levo) na Sabotinu Allenu Bostwicku pojasnjuje potek frontnih linij.